

СРПСКА СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКА ПАРТИЈА,
грађа 1901—1905, Полит, 1966, стр. 692

Институт за историју радничког покрета Србије својим перспективним планом предвидео је да поред монографија, издаје и изворе за овај проблем. Пошто је већ у неколико књига издао грађу за синдикални покрет, ово је у ствари наставак започете делатности.

Прва књига обухвата грађу за историју радничког покрета Србије од 1901. до 1905. и садржи углавном материјале са партијских конгреса и низ чланака из *Радничких новина*, који говоре о разноврсној делатности Социјалдемократске партије у овом периоду. Посебна вриједност ове књиге је у томе што први пут објављује оригиналне записнике са сједница партијске управе.

Период 1903—1905. је вријеме организационог учвршћивања ове партије, вријеме првих потреса и унутрашњих сукоба. Све те прве кризе покрет је убрзо могао да преброди захваљујући марксистичким схватањима нове генерације социјалиста, као што су били Драговић и Туцовић. Побједа тих схватања над погледима малогађанских реформиста Косте Јовановића и Скерлића, касније синдикалисте Милорада Поповића, усмјерила је даљи развитак покрета, мада су се спорна теоретска питања и касније постављала; и то у домену односа Партија — синдикати и Партија — село. Стога није случајно што се Туцовић бавио овим проблемима у току своје политичке делатности.

Даља карактеристика овог периода је организовање радничке

класе. Основну сметњу изградњи покрета чинила је политичка, економска и културна заосталост радника. О свим тим проблемима говоре материјали ове књиге.

Избор грађе, објашњена и регистре израдила је Љубица Шћекић, сарадник Института. Књига је изванредно технички опремљена и илустрована фотографијама радничких вођа тога времена и факсимилима докумената.

Два питања су у овој књизи за дискусију. Прво, да ли је зборник требало почети са 1901. годином и да ли се Београдско радничко друштво из 1901. може сматрати као зачетак Партије. Друго, иако је у предговору наглашено да подаци из едиције „Синдикални покрет у Србији“ и у овој књизи представљају основну грађу за историју српског радничког покрета, чиме се покушало оправдати примјењивање једног ширег критеријума при избору грађе, сматрамо да је требало примјенити оштрији критеријум при одабирању докумената — на примјер, елиминисати поздравне телеграме и друге небитне појединости, а оставити само оно што је представљало срж покрета.

Ова књига извора, и поред поменутих недостатака, представља знатну олакшицу свим оним који се баве изучавањем историје српског радничког покрета, а и онима који се интересују за раздобиље српске социјалдемократије.

В. Глишић

Стево Игњић, Милојко П. Ђоковић и Венцеслав Глишић:
„РАДНИЧКИ ПОКРЕТ УЖИЧКОГ КРАЈА ОД ПРВИХ ЗАЧЕТАКА
ДО 1941“, „Рад“, Београд, 1965, страна 343

Издавачко предузеће „Рад“ из Београда издало је крајем прошле године монографију „Раднички покрет ужичког краја од првих зачетака до 1941“. Монографија је резултат дужег рада тро-

јице аутора и представља допринос научном освјетљавању настанка и развитака радничког покрета и социјалистичке мисли у Србији. Књига пружа cjеловит приказ радничког покрета Ужица

са ранијим срезовима ариљским, златиборским, моравичким, пожешким, рачанским, ужичким и црногорским до 1941. године.

Први дио „Од првих зачетака до 1903“ (20—81 стране) обрадио је С. Игњић. То је материја од најраније појаве социјалистичке мисли, првих покушаја организовања радничких (занатлијских) удружења, утицаја Васе Пелагића и покрета ђака ужичке гимназије, која је у то време, 4. јула 1898. године, одлуком Народне скупштине укинута, када су ученици само месец дана касније на врх школске зграде истакли црну заставу да покажу јавности да „реалка није нечујно умрла“.

Други дио „Период“ социјалне демократије 1903—1918“ (84—197) написао је М. П. Ђоковић. Аутор је успио да прикаже раднички покрет ужичког краја у вријеме постојања ССДП и ГРС класних политичких и синдикалних организација пролетаријата Србије. Осећа се снага организованог радништва. Живо су приказани штрајкови, зборови за опште и једнако право гласа; борба за слободу штампе и окраћење радног времена; борба за радничко законодавство и скупштинске и општинске изборе; учеснике првомајских прослава и борце против рата и милитаризма. Иако је ово изразито земљораднички крај, дат је приказ успона и падова радничког покрета управо онако какав је био историјат цијеле ССДП.

Трећи дио „Од првог до другог светског рата“ (199—298) обрадио је Венцеслав Глишић. У колико је било више проблема, фракцијских борби и др. у самој КПЈ, у толико је било теже издвојено обрадити један регион на коме се дубоко одражавало стање унутар Партије и у самим њеним врховима. Мислимо да је аутор потпуно успио да савлада главне тешкоће.

Аутори су на крају сваког периода дали списак коришћених извора и литературе, као и кратке биографије значајних личности које су приложили на крају књиге. — Предговор књизи написао је Брана Јевремовић, учесник многих догађаја између два рата који су у књизи обрађени.

Слажемо се с ауторима да је архивске грађе мало, па и то општег карактера, али се не можемо никако сложити с тим да се коришћени архивски материјал не наведе и да се не каже гдје се налази. Такође се не наводи гдје су записана сјећања учесника, оригинали приложених фотографија и др.

Поред свега, ова монографија је добар прилог још увијек сиромашној историографији радничког покрета Србије до 1941. године. Она може да послужи и као приручник за завичајну наставу на подручју Т. Ужица и околине.

В. Мартиновић